

**ДОКУМЕНТИ ЛИТОВСЬКОГО ЦЕНТРАЛЬНОГО
ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ПРО УКРАЇНСЬКУ ГРОМАДУ В ЛИТВІ
(1928 – 1940 РОКИ)**

З-поміж документів держави, органів місцевого самоуправління, підприємств, релігійних громад, громадських інституцій, інших недержавних організацій та окремих осіб періоду 1918–1990 років, які зберігаються в Литовському центральному державному архіві [1], присутні і ті, що висвітлюють організоване українське життя в зазначений в назві термін.

Пошукові дані документів Культурно-освітнього товариства українці в Литві (zareєстровано в Каунасі 9 січня 1934 р., закрито советськими окупаційними органами 26 серпня 1940 р.; у 1936 р. мало назву «Товариство любителів сцени та пісні українців в Литві») – фонд 584, опис 1, справи 1 – 5. У справі 1 знаходиться Статут Товариства (аркуші 25–28зв.; 1936 р.), у справі 2 – Протокол засідання правління Товариства від 16 жовтня 1938 р. про надіслання Меморандуму урядам Німеччини, Англії, Італії та Франції з протестом проти приєднання Прикарпатської України до Угорщини та Польщі (аркуш 32).

Зокрема, в Загальній частині Статуту зазначалось: «2. Діяльність Товариства обіймає всю литовську територію. 4. Товариство має печатку і прапор, затверджені Міністерством Внутрішніх Справ» (аркуш 25), у наступній частині: «5. Мета Товариства: об'єднувати литовців і українців для тісної співпраці, розвивати і поширювати литовське та українське народне мистецтво і допомагати незаможним українцям. 6. Для досягнення зазначеної мети Товариство влаштовує спектаклі, концерти, виклади, реферати і підтримує тісний і товариський зв'язок з іншими культурними товариствами» (аркуш 25).

У частині III («Спосіб самоврядування Товариства, прядок створення Правління ті його сила») зазначалось:

«8. Найвищим органом Товариства являються Загальні Збори.

9. Загальні Збори членів Товариства бувають звичайні і надзвичайні. Загальні Збори скликає Правління оголошенням в пресі, або окремими запрошеннями хоч за два тижні наперед.

10. Звичайні Загальні Збори скликає правління на початку року, але не пізніше останнього дня лютого. Надзвичайні Загальні Збори Правління скликає в разі потреби, по вимозі Ревізійної Комісії або $\frac{1}{4}$ членів товариства.

11. Для керування Загальними Зборами вибираються Голова і Секретар. Постанови Загальних Зборів записуються в протокол, який підписується Головою і Секретарем...

13. Компетенція Загальних Зборів: Вислухати справоздання Правління та Ревізійної Комісії і виявити свій погляд, перевірити і затвердити звіт за минулий рік, встановити і затвердити програму праці на будучий рік, вибрати членів Правління і Ревізійної Комісії, рішення про придбання, передачу або застав нерухомого майна, змінити чи доповнити Статут, зробити вказівки Правлінню і Ревізійній Комісії, рішення біжучі справи Товариства та вирішити питання про ліквідацію Товариства» (аркуші 25 зв., 26).

Таким, що, певне ж, заслуговує на увагу діючих не лише в Литві українських громадських організацій, є розділ VIII («Фонди Товариства»): «Фонди Товариства складаються: з членських вкладок дійсних і співчуваючих членів, з вкладок почесних членів, пожертв, допомоги державних і громадських установ і прибутків від лекцій, вистав та концертів» (аркуш 28).

У справі 3 зберігаються телеграма (від 16 лютого 1938 р.) правління Товариства Президенту Литовської Республіки у зв'язку з 20-річчям незалежності Литви (аркуш 136); програма вечора (4 травня 1938 р.), присвяченого Т. Шевченку та 20-літтю незалежності України (аркуш 159); лист-подяка (від 20 грудня 1938 р.) проф. К. Пакштасу [2] за прочитану лекцію про Прикарпатську Україну (аркуш 194)

Справа 4 містить Список (1939 р.) дійсних членів Товариства; програму вечора (26 лютого 1939 р.), присвяченого 20-річчю соборності України (аркуш 112), запрошення на вечір (28 квітня 1939 р.), присвячений Т. Шевченку, та програму вечора (аркуші 57, 59). Зокрема, у запрошенні зазначалось: «Культурно-Освітнє Товариство Українців в Литві просить Вас вшанувати своєю присутністю свято роковин ТАРАСА ШЕВЧЕНКА (так в

оригіналі – *Авт.*), яке відбудеться 28 квітня ц.р. в салі Палати Праці – Лайсвес ал. 28. Вступ вільний. Початок точно в 19 год.» (аркуш 57).

У справі 5 знаходяться запрошення на вечір «Українські вечорниці», що мав відбутись 13 січня 1940 р. (аркуш 78); лист-подяка (від 26 січня 1940 р.) правління Товариства артисту театру драми Ю. Петраускасу за постановку твору «За Німан іду» (аркуш 66); протокол (від 18 лютого 1940 р.) з загальних зборів Товариства (аркуші 40 – 41зв.); лист проф. 3. Жемайтиса [3] Голові правління Товариства зі згодою бути почесним членом Товариства (аркуш 39).

Запрошення на вечорниці було такого змісту: «Культурно-Освітнє Товариство Українців в Литві має честь просити Вас на «УКРАЇНСЬКІ ВЕЧЕРНИЦІ», котрі відбудуться дня 13 січня ц.р. в салі Атейтінінків Лайсвес ал. ч. 3. До танців грає джазз-банд. Між танцями весела українська програма. Добірний буфет. Початок в 20 год., кінець в 4 год.»

У протоколі загальних зборів (відбулися «в залі Школи Яблонського при вул. Жемайчу, 32») зазначалось: «На протязі року відбулось:

1. 3 загальних зборів.
2. Влаштовано свято об'єднання українських земель.
3. Уладжено Шевченківське свято з широкою програмою.
4. Відбулась вистава-баль з моральним і матеріальним успіхом.
5. Відбулось 8 рефератів.
6. Сходин, репетицій хору і репетицій до вистави було 60.
7. Відбулось 2 панахиди за полеглих за волю України від час подій на Карпатській Україні.
8. Управа вистаралась в Міністерстві Освіти 250 л. заповоги.
9. Започатковано Допомоговий Фонд.
10. Управа мала 19 сходин і розглянула 56 питань.
11. Проводові Товариства пришлося мати 8 аудієнцій у П. Міністра Внутрішніх Справ і 1 у Міністерстві Оборони.
12. Захищаючи інтереси Товариства, його членів та інтернованих українців, проводові Товариства довелося відвідати Державні Уряди 58 раз, а громадські та приватні інституції 59 раз, разом 117 візит.
13. Управа Товариства доложила усіх старань, щоб інтернованих українці забезпечити часописами і книжками» (аркуш 40).

Пошукові дані Литовсько-українського товариства (zareestrowano у Каунасі 20 січня 1928 р., закрито 8 серпня 1940 р.) [4] – фонд 402, опис 4,

справа 564, в якій: статут організації (аркуш 2, 2а) та список (від 1 грудня 1933 р.) членів правління (аркуш 9).

17 жовтня 1933 р. у Каунасі було зареєстровано «Українську національну громаду в Литві» (припинила діяльність 1937 р.). Її Статут (аркуші 2, 3) та список членів правління (аркуш 5) знаходяться в справі 713 (фонд 402, опис 4).

Самоочевидно, що зазначені документи про діяльність організованої української громади в міжвоєнний період є лише частиною того, що знаходиться в литовських архівах і потребує систематичного пошуку, опрацювання та введення не тільки в науковий обіг. Адже знання історії не лише дає відповіді про минувшину, а й допомагає творити оптимальні (з огляду на актуальні питання сьогоденного державотворення) варіанти розвитку прийдешнього.

1. www.archyvai.lt/en/archives/centralarchives.html
2. Пакштас Казіс (1893–1960) – географ, мандрівник, громадський діяч, президент Литовського географічного товариства, один із основоположників литовської геополітики та автор концепції «Балтоскандія» (Baltoskandija), редактор американських газет «Darbininkas» і «Draugas». URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Казіс_Пакштас
3. Жямайтіс (Жемайтіс) Зігмас (1884–1969) – математик, громадський діяч, один із організаторів Вищих курсів у Каунасі (тепер Університет Вітовта Великого), засновник і Голова (у 1928–1940) Литовського аероклубу. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Жемайтис,_Зигмас_Юозович
4. *Непорожня (Полухович) Н.* Литовсько-українське товариство // Енциклопедія історії України: Т. 6: Ла–Мі. – К.: Наукова думка, 2009. – С. 187.